

OPĘTANY (110) *part praet pass pf*

opętany (108), **opętan** (2).

o oraz a jasne.

sg *m N* opętany (20). ◇ *G* opętan(e)go (3). ◇ *D* opętan(e)mu (1). ◇ *A* opętan(e)go (12), opętany (1). ◇ *I* opętany (11), opętanem (2) *MurzHist*, *MurzNT*. ◇ *f N* opętaną (5), opętana (1); ~ (*attrib*) -ą (2); ~ (*praed*) -ą (3), -a (1); -ą *OrzJan*; -ą : -a *SkarŻyw* (2:1). ◇ *D* opętan(e)j (1). ◇ *A* opętaną (6). ◇ *n N* opętané (1). ◇ *pl N m pers* opętani (13), opętany (1) *HistRzym*. *subst* opętan(e) (1). ◇ *G* opętanych (11). ◇ *D* opętany (3). ◇ *A m pers* opętan(e) (11). *subst* opętan(e) (1). ◇ *I m* opętany (4), opętan(e)mi (1); -ymi *KrowObr* (2), *SkarŻyw*; -ymi : -emi *WujNT* (1:1).

Składnia dopełnienia sprawcy: opętany od kogo (17), *kim*, *czym* (5); *od kogo HistRzym*, *BiałKat*, *WujJud*, *BiałKaz*, *CzechRozm*, *CzechEp*, *LatHar* (2), *WujNT* (5); *czym Mącz*; *od kogo : kim OpecŻyw* (1:2), *SkarŻyw* (3:2).

Sł stp s.v. opętać, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w. s.v. opętać.

I. W funkcji właściwej (105) :

1. bibl. *Chory psychicznie w mniemaniu otoczenia opanowany przez złego ducha, mający w sobie diabła i działający pod jego wpływem; qui daemonium habet, daemonium habens PolAnt, Vulg; qui a daemonio versatur Vulg* (104) : *KromRozm II* v4; przywiedli mu [Jezusowi] człowieka niemego/opętanego. A gdy był wygnan dyabeł/ przemówił niemy *WujNT Matth* 9/32; Przeczże mię szukacie zabić? Odpowiedzią rzeź/a/ y rzekł: Aboś opętany [Diabelstwo maż Leop]: ktoż cię szuka zabić? *WujNT Ioann* 7/20, *Matth* 8/33, s. 337, *Ioann* 10/20.

W połączeniu szeregowym (1): [Chrystus przyszedł na świat] aby [...] ludziom służył/ wzgardzonym/ grzeźnym/ vbogim/ chromym/ ślepym/ głuchym niemym/ opuchłym/ niedołącznym trędowatym/ opętany KrowObr 3.

W charakterystycznych połączeniach: opętane(-y, -a) ciało, człowiek (udzie) (6), dusza, dziecię, dziewczka (corka) (4), łgarz, łotr, niewiasta.

Zwroty: »[kogo] opętanego uzdrowić, [komu] opętanemu zdrowie przywrócić« [szyk zmienny] (3:1): proś/a/ by iey dziewczkę opętaną vzdrowił/ [...] wolala za nim [Jezusem] rzekątz. Smiluy fie nademną łynu Dáwidów/ botz dziewczka moia wielkie vdręczenie cirpi od złego ducha. OpecŻyw 54v, 54v; OpecŻywSandR nlb 3; iáko y S. Bernárd łámy przyłożeniem y dotknięciem tey przenaświętzey hoftyey/ raz niewieście opętaney/ á drugi raz czáry frodze zepłowánemu człowieku/ zdrowie przywrócił, (marg) Echáryłtya [!] chore częłto leczy. (-) LatHar 648.

»diabła z opętanych ludzi wyganiać, od opętanych ludzi diabelstwa wypędzić« (1:1): OpecŻyw 35v; wierzmy wždy Dyabłu y ániółom i ego/ ktorzy ilekroć ie [...] z opętanych ludzi wyganiáią [...] drżá/ ryczą WujNT 385.

Wyrażenia: »od czarta (czartów), od diabła (diabłów), od szatana (szatanów), od ducha złego, od nieprzyjaciela dusznego opętany« = arreptitius, daemonicus, energumenus Cn [szyk 10:2] (6:2:2:1:1): Mułi to dziecię bytz od diabła opętané a na nás naprawioné. OpecŻyw 33v; BiałKat 236; CzechRozm 230; Kleryk ieden kościołá Akucyneńskiego od czártá był opętany/ á zleczyc łię v żadnego świętego grobu niemogł SkarŻyw 251; Tym czáfem corká Cefarzá Dyoklecyaná opętána

od nieprzyjaciela duźnego zoftála: y wołał przez nią czárt/ aby po Witá posłano: niechcąc znief inaczey wynić iedno ná przyście iego. *SkarŻyw* 553, 107; *LatHar* 57; Ták škoro Páweł Alexándrá y Hymeneufzá záklłá/ wnet od lzátáná byli opętáni *WujNT* 588, 416, 588 *marg*, 589, *Zzzzz2*.

»czartem, diabłem, złym duchem opętany« (2:1:1): Winien ieft ten lgárz/ złym duchem opętany okrutné śmierci. *OpecŻyw* 114; Iuż ci ieft lotr diabłem opętany *OpecŻyw* 108; iednę niewiáftę złem bárzo czártem opętáná/ ktorey nikt zleczyć niemogł w iey [*S. Eufrazyjej*] opiekę dáá. *SkarŻyw* 226, 566.

W przen (1) :

W porównaniu (1): iáko ieft tá wftydliwości/ wiáry/ y włyftkiého cnotliwého życia odchłani przepásć: która oślep bez wftydu iáko opętána niehá mownie ták bieży *OrzJan* 21.

α. *W funkcji rzeczownika: Szaleniec, człowiek niespełna rozumu; daemoniacus Mymer¹, BartBydg, Mącz, PolAnt, Cn; obsessus BartBydg, Mącz; daemonium habens, qui daemonium habet PolAnt, Vulg; daemoniosus, a daemone obsessus Mącz; a daemonio vexatus Vulg (68) : Mymer¹ 38v; BartBydg 40b, 99b; Iezu ktorys od opętanego/ od pijanicze łaianie škromnie cierpiał. TarDuch B4v; MurzHist P3; MurzNT 51; A Boże vchoway włożyć ná opętánego/ iáki płátek łáziebny/ miáfto świaťości KrowObr 121, 120v; Oni tedy kthorzy ná to pátrzyli iáko fie co działo z onym opętánym [temu który miał czártá *WujBib*]/ powiedzieli im włyftko [...] gdy [*Jezus*] wftępował do łodzi/ iáł go prośić on co był opęthánym [który był od czártá wdęczoney *WujBib*]/ áby mogł być z nim *Leop Mar* 5/16; *Mącz* 77b; *RejPos* 234; Zábiegli mu [*Jezusowi*] dwa opętáni zgrobów wylzedłzy/ frodzy wielce/ że nie mogł nikt oná drogá minąć. *BudBib Matth* 8/28; Tedy on opętány podrápawłzy lzáty ná łobie/ gdy k łobie przyzedł bieżał do komorki oney gdyie [!] vmárły leżał Witalifz/ wołáiąc Zmiłuy fię nádemná słuگو Boży Witalifzie/ bom wielce przeciw Bogu y przeciw tobie zgrzełzył. *SkarŻyw* 107; bo wnet czárt ktory iey duźzý był opánował/ y ciáło trapić poczáł, y wołáá iáko opętáná ladá co. *SkarŻyw* 308, 226; *StryjKron* 351; *ArtKanc* Kv; *LatHar* 254; vyrzeli onego ktory był opętány [onego opętánego *Leop*]/ fiedzącego/ obleczonego/ y z dobrym baczeniem (*marg*) tego ktory miał cmę ábo woysko. (-) *WujNT Mar* 5/15; mowiło ich wiele z nich [*o Jezusie*]: Opętányć ieft [*Dyabellstwo ma Leop*]/ y lzáleie [...] Drudzy mowili: Teć fłowá nie fá opętánego (*marg*) czártá máiącego. (-) [tego coby miał dyabellstwo *Leop*]. *WujNT Ioann* 10/20–21; iż ná wzywánie imieniá S. Hiláryoná nád opętánymi/ czárći nátychmiałt vćiekáli. *WujNT* s. 478, *Matth* 8/16, 28, 12/22, *Mar* 5/16, 18, s. 478.*

W połączeniach szeregowych (7): ktorego [*Chrystusa*] księża żydowłcy názywáli opętánym/ Sámárytanem/ y iáwnogrzełznykow álbo celnikow towarzyszem. *KrowObr* 9; Ifz będąc tákowym pánem [*Chrystus*]/ niegárdził vbogimi/ flepymi/ głuchymi/ niemymi/ opętánymi/ trędowátymi/ chromemi/ páłterzmi/ iáwnogrzełzniki *KrowObr* 49, 49; Y wodzili do niego [*do Chrystusa*] włyftki chore/ rozmáitemi niemocámi y boleściámi zięte/ y opętáne/ y lunátyki/ y páralizowáte/ y vleczáł ie. *BudNT Matth* 4/24; *CzechRozm* 192v; *ArtKanc* I20; *WujNT Matth* 4/24.

W porównaniu (1): [*sakramentarze*] Kolćiołem gárdzá/ Concilium niepotrzebuią: iáko opętáni/ Słowo Boże/ Słowo Boże wołáią *OrzList* e4v.

Zwroty: »kłaść ręce na opętane« = *leczyć szaleńców (1)*: Przełto weźmiecie moc kłaść ręce na opętane/ áby przez kładzienie rąk wálznych/ duchowie nietzysci/ od ciał ludzkich wćiekáli. *KrowObr* 120.

»leczyć (a. uleczać) opętanego« = *daemoniacum curare PolAnt* [szyk zmienny] (3): *BudNT Matth* 4/24; gdy opętane wodzono do niey/ modlitwą á ręką swoich kładzaniem/ leczylá ie/ á Dyabły wyganiáá. *SkarŻyw* 183; *WujNT Luc* 4 arg.

»uzdrawiać (a. uzdrowić) opętanego; (był) uzdrowion opętany« [szyk zmienny] (9; 2): Bo powiedáli im/ y ktorzy widzieli/ iáko vzdrowion opętany [*servatus esset daemoniacus*]. *BudNT Luc* 8/36; ktory [*Jezus*] chodził czyniąc dobrze/ y vzdráwiáiąc wśytkie opętane ode dyábłá *CzechEp* 311; Dwu ślepych [*Jezus*] oświeca y opętanego vzdrawia. *WujNT przedm* 35, *przedm* 34, *Matth* 8 arg, 12 arg, *Mar* 1 arg, 5 arg (9).

»opętanego wybawiać; opętany bierze wybawienie, wybawion był« (1; 1:1): Słepi bráli wzrok/ opętany od dyabelstwa bráli wybáwienie/ y wśyfcy niemocni [...] zdrowi bywáli. *HistRzym* 126; bárzo wiele od Daybłów opętanych wybáwiono było. *WujJud* 60v; [*Jezus*] Opętanego wybawia w bożnicy. *WujNT przedm* 34.

»diabły od opętanych, z opętanych wyganiać, wymiatanie nieczystych duchow od opętanych« (1:1:1): Iezu ienżes timże Apoftołom twoim mocz wymiatania nieczyftich duchow od opętanych dał. *TarDuch* B2v, B3; iż [...] y imię iego [*Pawłowe*] było dyabłom ftráźne: ktore ie z opętanych wyganiáło. *WujNT* 478.

»opętanego wyswobodzić, rozwiązować; opętany wyzwolony« (2:1;1): opętanych wiele [*Jezus*] wyfwobodził. *Leop Mar* 1 arg; [*Jezus*] Od dyabłów opętane mocnie rozwiązował *LatHar* 519, 537; *WujNT Matth* 9 arg.

Wyrażenia: »opętany od diabła (diabłów), diabelstwa, od szatanow; opętany duchem złym« [szyk 3:3] (3:1:1;1): *larvatus etiam dicitur. Duchem złym opętany/ álbo szalony/ wściekły. Mącz* 184d; *HistRzym* 126; *WujJud* 60v; Náoftatek w ziemi Ierázenorum/ dwa opętani od szátánow/ ludzie okrutni zálli Pánu drogę/ y wołáli zá Pánem czárći oni w nich będąci. *BiałKaz* G3v; *CzechEp* 311; *LatHar* 519.

»niemo opętany« (1): Niemo opętany wyzwolony. *WujNT Matth* 9 arg.

Szeregi: »chory i opętany« (1): Cudá wielkie czyni / zwłáfczáz nád chorymi i opętánymi. *SkarŻyw* 57.

»ktory się źle ma i opętany« (1): przynośili do niego [*do Jezusa*] wśytki ktorzy lię zle mieli y opętane [...] Y vzdrowił wielu ktorých rozmáite choroby trapiły: á wyrzucił wiele czártow *WujNT Mar* 1/32.

»opętany albo oczarowany« (2): [*modlitwa*] Zá opętane álbo oczárowáne. *LatHar* 624, 745.

»szalony i opętany« (2): przywieś do łiebie kazał iednego szalonego y opętanego/ krory[!] był wmieście wśzem znáiomy *SkarŻyw* 457; *NiemObr* 9.

a. *Skazony obecnością, przebywaniem złego ducha (zawsze o oleju poświęcanym w kościele katolickim)* (4) : áby wśyfcy wybráni y wierni obatzyli/ iákowe opętane oleie maćie/ s ktorých Dijabły wyganiaćie. *KrowObr* 84, 81 [2 r.].

Szereg: »zły i opętany« (1): fkaǳeście wzięli/ tak zły Oley y opętány/ iż Dijabły fniego wyrzucaćie?
KrowObr 81.

b. *Będący wynikiem działania złego ducha, powstały pod wpływem diabła (o uczuciach) (2) :* *KochFr* 76; Opętana chćiwość oczy łudziom ślepi Fráǳká/ práwi/ Pokoy/ bić fię lepiey/ Stądże dla sztuki Ziemie álbo Złotá/ Niepráwość kwitnie/ á wíednie Cnotá *RybGęśli* B3v.

2. *Trudniący się, parający się [czym] (1) :* Periuriis delibutus Krziwoprzyfiestwy opętany [!]/ to yeft nie ras áni dwa krzywo przyfyągł. *Mącz* 80d.

3. [*Ograniczony, skrópowany [czym]*]: Połpolite zás ruǳenie náǳe iákie teraz ieft/ procz tego że Conftytutiámi ták opętáne/ że go niemoże porwác iáko rycerka fprawá potrzebuie *GrabZdanie* B3.]

II. *W funkcji przymiotnika (5) :*

lek. *Chory psychicznie, popadający w szaleństwo (5) :* Też gdi vcżinifz kurzenie z nafienia Piwonijowego iefth dobre opętany ludziem/ I tym ktorzy Święthego Walantego niemocz cierpią *FalZioł* I 97d; [*adamas*] miefiecźnikom y też opętany ludziem ieft pożyteczny. *FalZioł* IV 46d, *4.

α. *W funkcji rzeczownika: furiat, szaleniec, fanaticus Mącz (2) :* [Opętánemu lekárftwo 120. h *SienHerb* B#3.]

Szeregi: »obses albo opętany« (1): *Fanaticus*, *Obfes* álbo opętány/ Szalony któremu fie kázi głowá *Mącz* 117d.

»szalony albo opętany« (1): *Gygarthus* – łoze na ktorim fzalone albo opetane przywieszuią. *Calep* 467a.

Synonimy: **I.** **2.** *uwikłany, zamotany; II.* *szalony; α.* *obses, szaleniec, szalony.*

Cf **OPĘTAĆ, OPĘTANIEC**